

DAGBLAD VAN HET NOORDEN

17 JUNI 2020 EDITIE DRENTHE

[Drenthe](#)

[Bernd Otter](#) •

Vandaag, 17 juni 2020, 08:00 • [Drenthe](#)

De boerinnenbond kreeg in de oorlog een heel ander karakter. Van een organisatie zonder politieke of religieuze kleur werd het gelieerd gekoppeld aan het Nationaal Agrarisch Front van de NSB. De vrouw moest vooral gediensig zijn en voor kinderen zorgen.

[Bernd Otter](#) •

Vandaag, 08:00 • [Drenthe](#)

Drentse plattelandsvrouwen in de oorlog: de worsteling tussen 'goed' en 'fout'

De Tweede Wereldoorlog wordt meestal gepresenteerd als een mannenzaak. Hoe de vrouwen omgingen met het nationaalsocialisme krijgt weinig aandacht. Amateurhistoricus Henk Luning dook in de geschiedenis van de Drentse plattelandsvrouwen en zag ook daar een hevige worsteling tussen 'fout' en 'goed'.

Een koninklijke beschermvrouwe (prinses Beatrix) en een compleet andere naam (Vrouwen van Nu) kunnen niet verhelen dat de Nederlandse Bond van Boerinnen en andere Plattelandsvrouwen een dubieuze oorlogsgeschiedenis kent. In de statuten stond nadrukkelijk dat de in 1930 opgerichte bond zich niet zou bezighouden met religieuze of politieke verschillen.

De organisatie paste helemaal in de zo geroemde Drentse naoberschap, waar godsdienst of politieke kleur geen wezenlijke rol speelt. Ontspanning en persoonlijke ontwikkeling stonden voorop. De Drentse bond groeide onder leiding van mevrouw R.P. van Wageningen-Drewes uit Roden in een snel tempo. Na vijf jaar waren er 57 afdelingen en ruim 3000 leden.

Binnen de plaatselijke afdelingen kwamen de vrouwen samen voor vergaderingen, cursussen en lezingen. Ze kleedden zich er volgens historisch onderzoeker Henk Luning speciaal voor aan. „Wat een verwennerij”, zeiden ze dan, „je kunt de hele avond rustig zitten breien en luisteren en d'r wordt je een lekker kopje koffie gebracht.”

Praktische tips in tijden van nood

De landelijke bond stond in 1939 nog pal voor de eigen beginselen. In een brochure over het oorlogsgevaar ging het vooral over praktische tips hoe te handelen in tijden van nood. Luning: „Vrouwen dienden vooral rekening te houden met hun kinderen en moesten voorbereid zijn op een eventuele evacuatie en oorlog. Elke avond moesten zij bij het bed van alle gezinsleden de nodige kledingstukken klaarleggen evenals een waterdichte tas voorzien van voedsel.”

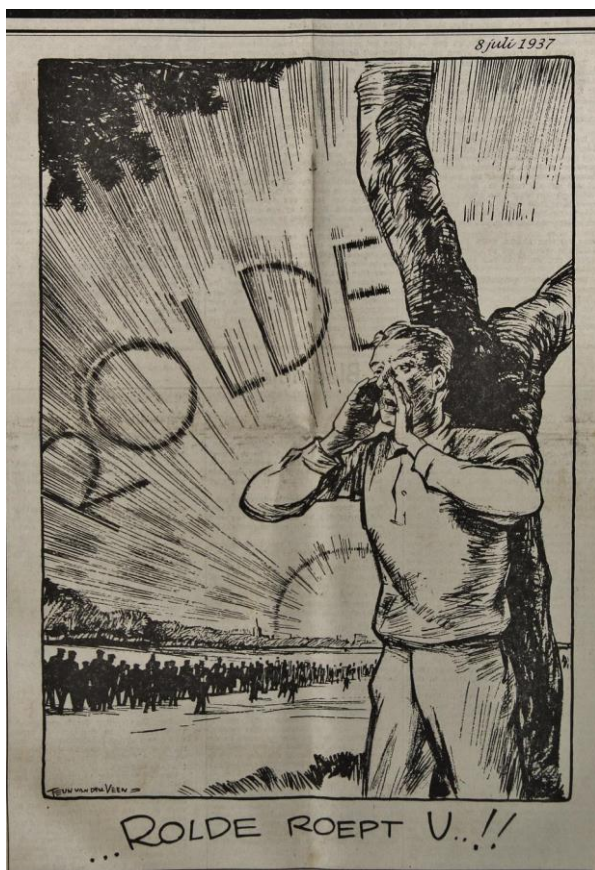
De onderlinge band binnen de plaatselijke afdelingen groeide en er was geen reden om aan te nemen dat de oorlogsdreiging dat zou veranderen. Maar dat bleek een grote misvatting. De foto's van de grote openluchtsamenkomsten van Landbouw en Maatschappij en de Nationaal Socialistische Beweging in de Boerdennen in Rolde laten zien dat ook talloze Drentse boerinnen zich aangetrokken voelden tot de uit Duitsland overgewaaide politieke stroming. De NSB leek - in tegenstelling tot de regering - oog te hebben voor de belabberde positie van de boerenstand

vlak voor de oorlog. Het leverde de beweging flink wat aanhang op in Drenthe.

Op het moment dat de Duitsers op 10 mei 1940 ons land binnenvielen, bestond de landelijke Bond van Boerinnen en andere Plattelandsvrouwen bijna tien jaar. Eind juni 1940 stuurde het hoofdbestuur aan alle afdelingen het bericht: 'dat het duidelijk en noodzakelijk is om door te werken, er is juist in deze tijd een taak voor onze bond'.

Geen instrument tegen nazi-regime

Luning: „De plattelandsvrouwen profileerden zich als een neutrale organisatie. Maar dat de bond zo een krachtig instrument meende te hebben tegen het naziregime bleek al snel een grote misrekening.” De Bond van Boerinnen en andere Plattelandsvrouwen werd door de bezetter krachtig onder druk gezet om zich aan te sluiten bij het Nederlands Agrarisch Front. Dat was een mantelorganisatie van de Nationaal Socialistische Beweging, bedoeld om de landbouwers te verenigen om de branche op een andere leest te schoeien. Het NAF was feitelijk de voortzetting van onder meer de Nationale Bond Landbouw en Maatschappij, die in 1933 in Meppel was opgericht en veel aanhang had in Drenthe.

Rolde was niet alleen geliefde plek van samenkomst voor de noordelijke boeren vlak voor en in de oorlog, het dorp zuchtte ook onder de verdeeldheid onder de boerinnen.

De druk op de boerinnenbond kwam tot een hoogtepunt toen in mei 1941 tijdens de landelijke ledenvergadering in Utrecht een groep geüniformeerde NSB'ers de zaal in marcheerden. Het bestuur gaf op dat moment geen krimp, maar het zaad van de verdeeldheid was gezaaid. In juli 1941 stapte het hoofdbestuur op een lid na op. Luning: „En de leden deden hetzelfde: buurtgewijs bedankten ook in Drenthe het gros van de leden. Het totale ledental viel terug van 14000 naar enkele honderden.”

Nieuw hoofdbestuur

Toch was dat niet het einde. Het aftreden van het hoofdbestuur-op-een-na gaf de bezetter vrij baan om simpelweg de hele organisatie te kapen met de aanstelling van een nieuw hoofdbestuur. Terwijl veel plaatselijke afdelingen elkaar in kleine groepjes en in het geheim nog wel bleven ontmoeten bouwde de door de nieuwe overheid ingestelde Commissaris van niet-commerciële Verenigingen en Stichtingen, Hans Werner Müller-Lehning de vleugellamme bond om tot een pro-nazi-organisatie.

Op 19 juli 1941 benoemde hij de predikantsvrouw H.J.W. Eggink-Lovink uit Nijega tot buitengewoon hoofdbestuurslid van de Boerinnenbond met als taak nauwere samenwerking met het Nederlands Agrarisch Front (NAF) te zoeken. Luning: „Müller-Lehning kon naar eigen goeddunken statuten wijzigen, besturen schorsen of wijzigen en organisaties liquideren. Over hun vermogens kon hij beschikken als het een 'algemeen belang' diende. Vanzelfsprekend stond het algemeen belang hier gelijk aan het belang van de bezetter.” Vanaf september 1941 heette mevrouw H.J.W. Eggink-Lovink Landvrouwenleidster met de taak de overgebleven bond te hergroeperen.

Feestelijk tienjarig bestaan

En zo kon het gebeuren dat op 10 oktober 1941 in schouwburg Bellevue in Assen toch feestelijk het tienjarig bestaan werd gevierd, al had de bond een heel ander karakter gekregen. Na het zingen van het bondslied sprak de vice-presidente van de Drentse Boerinnenbond mevrouw J. Oldenbanning-ter Haar. Luning: „Zij gaf aan dat er een nieuwe geest in de bond was gevaren. Misverstand en achterdocht, twijfel en wankelmoedigheid, oorzaken van een korte, doch zeer moeilijke periode in het leven van de bond gedurende de laatste tijd, waren volgens haar niet in staat geweest de organisatie te doen wankelen.”

Mevrouw Oldenbanning rekende het zich als haar plicht, zoals ze zei, de leiding van de vergadering over te nemen nu voorzitter Van Wageningen uit Roden had 'bedankt'. Van dit (oude) provinciaal bestuur hadden overigens slechts mevrouw Reinders – Derks en spreekster zelf, zoals ze zei, 'stand gehouden'. Het markeerde het begin van tweespalt in de dorpen tussen hen die 'Deutsch freundlich' waren en zij die dit bepaald niet waren. „Er ontstond zo 'goed' of 'fout' en deze scheiding zou in de praktijk in de dorpen dwars door familiebanden en oude vriendschappen heen lopen”, aldus Luning. Hij schat het ledental van de nieuwe boerinnenbond tussen de 10 en 20 procent van voorheen.

De oude bond hield zich met allerlei onderwerpen bezig, maar de nieuwe bond concentreerde zich op huishoudelijke activiteiten. Luning: „Volgens de nationaalsocialisten had de vrouw uitsluitend een dienende functie. Intellectuele ontplooiing en deelname aan het maatschappelijk verkeer waren uit den boze.”

'De kluts kwijt'

Het landbouwbeleid van de NSB was juist een belangrijke reden om met het verenigingsleven van de Landvrouwen door te gaan. Mevrouw Eggink-Lovink hamerde daar ook op in een brief die ze aan alle plattelandsvrouwen stuurde als uitleg waarom zij de kar wel wilde trekken. „Laat U niet van de wijs brengen door dames die de kluts kwijt zijn en hun organisatie zijn gaan opofferen, omdat de wereld niet draait zoals zij het graag zouden willen”.

In augustus 1942 werd de boerinnenbond opgenomen in de Landstand en gevoegd onder de organisatie Volk en Bodem. Provinciaal leidster in Drenthe werd Joukje Alida Cool-van Leenhoff, de vrouw van de burgemeester van Gieten en ook propagandiste van de Nationaal Socialistische Vrouwenorganisatie (NSVO). Ze liet optekenen dat 'de gezond denkende landvrouw graag een gezond gezin wil verzorgen, om dat later aan een gezonde maatschappij af te staan'.

Tijdens bijeenkomsten van Landbouw en Maatschappij en de NSB in de Boerdennen in Rolde waren Drentse boerinnen vol overgave aanwezig. De bond van boerinnen en plattelandsvrouwen werd gedwongen te kiezen voor samenwerking.

Leden van de oude boerinnenbond kwamen her en der nog in het geheim bijeen. In Rolde stapten ze massaal over naar de vereniging Tot Nut van 't Algemeen. Voor die vereniging golden de sturende maatregelen van de bezetter niet. Tegelijk kwam ook de plaatselijke afdelingen weer van de grond. In Rolde gebeurde dat bijvoorbeeld in november 1941 onder leiding van een deel van het oude bestuur. Op de eerste bijeenkomst kwamen 25 leden af. Ook de afdeling Dwingeloo kreeg toen een nieuw bestuur. Dertien nieuwe leden traden toe. In april 1942 volgden Ekehaar en Grolloo.

De boerinnenbond kabbelde zo de rest van de oorlog door. Provinciaal leidster, A. Krijthe-Zuiderveld uit Roden, constateerde begin 1944 op de bijeenkomst van de Landvrouwen in het Concerthuis te Assen dat ze na een bezoek aan de afdelingen tot de overtuiging was gekomen dat de 'kern goed was'. Toch had ze het gevoel dat niet overal het juiste begrip was voor het streven van de Landvrouwen. Daarna zong men 'Mijn Drenthe'. Mevrouw H. Zwiers-Luth, de landelijk leidster, wees er tijdens die

bijeenkomst op dat 'ons volk de harde les van de oorlog nodig heeft gehad om een juiste waardering voor de producten van de boerderij te krijgen.'

Voedsel voor steden in Holland

Als gevolg van financiële chaos en de geringe belangstelling organiseerde de Landstand volgens Luning in 1944 amper nog activiteiten voor de Landvrouwen. „Het geld was op en na Dolle Dinsdag vertrokken de meeste medewerkers. De Landvrouwenorganisatie legde het loodje. Een laatste actie was in januari 1945 toen het provinciaal bureau van de Nederlandse Volksdienst in Assen opriep om voedingsmiddelen af te staan ten behoeve van landgenoten in de grote steden van Holland. Dat gold dan wel voor 'eigen volk'.

Meteen na de bevrijding wist de voormalige landelijk presidente mevrouw W. Evers-van Dijkhuizen heel vlot de oude organisatie opnieuw op te starten. Ondanks alle ontstane ongemakken regelde ze benzine en een auto met chauffeur om daarmee diverse afdelingen in het land te bezoeken. Het moet een tocht vol hindernissen zijn geweest door alle vernielde bruggen, wegen en verbindingen. De ledenadministratie die de boerinnen tijdens de oorlog op zolders en in kelders hadden verstopt kwam te voorschijn. Niet overal overigens, want die van Rolde bleek verbrand en die van Dwingeloo bevatten geen woord over de oorlogsperiode.

'Aan de slag!'

In juli 1945 verscheen, ondanks de papierschaarste, het blad 'De Plattelandsvrouw' op triomfantelijke wijze met een speciaal bevrijdingsbulletin van twee pagina's: motto: 'Aan de slag!' Op 30 oktober 1945 vond in Assen in een huiskamer de eerste besloten provinciale bestuursvergadering van de herrezen boerinnenbond plaats. Met direct een lastig onderwerp: het werk in de afdelingen moest worden gedaan door leden die tijdens de oorlog op politiek gebied zuiver waren geweest.

De Stichting Politieke Delinquenten afdeling Drenthe deed op 20 juni 1946 een oproep aan de bond om de 'foute' vrouwen weer toe te laten. Want als dat niet gebeurde was het gevaar groot dat zij zich als uitgestotenen zouden beschouwen met het gevaar van opnieuw een aparte vereniging. Het hoofdbestuur hield het tot 1947 bij zuivering, maar per 1 januari 1948 mochten 'de dwalenden' weer lid worden. Volgens Luning hadden de zuiveringen een kwetsend effect.

„Ook vrouwen die weinig anders te verwijten viel dan dat ze het lidmaatschap van de Boerinnenbond in september 1941 niet hadden opgezegd, werden als ‘fout’ bestempeld. In navolging van het advies van de landelijke bond waren leden die tijdens het begin van de oorlog opgezegd hadden automatisch weer lid. En leden die tijdens de oorlog aangebleven waren, werden automatisch niet meer erkend.”

De naam van de bond veranderde per 1 januari 1946 gewijzigd in Nederlandse bond van Plattelandsvrouwen. In april waren er in Drenthe al 72 afdelingen met meer dan 5000 leden. In augustus van 1946 kwamen 3400 Drentse plattelandsvrouwen bijeen in de Rolder Boerdennen, een symbolische plek. Maar daarmee waren de wonden van het verleden nog lang niet geheeld. En volgens Henk Luning wordt ook nu nog de oorlogsperiode het liefst verzwegen.